

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Гульчук Тетяни Михайлівни

«Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у

процесі навчання української мови»,

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)**

Аналіз дисертації Гульчук Тетяни Михайлівни «Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови» дає змогу сформулювати узагальнені висновки про актуальність, ступінь обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірність, наукову новизну, практичну значущість, а також загальну оцінку роботи.

Актуальність обраної теми та її зв'язок із напрямками наукових досліджень. Зміна соціально-економічних умов і культурних пріоритетів спонукає до пошуків нових педагогічних ідей, орієнтованих на формування компетентної особистості, здатної репрезентувати себе засобами мови в повсякденній й фаховій діяльності, успішно комунікувати, протистояти мовній агресії, брати участь у міжкультурному спілкуванні тощо. У такому контексті надзвичайно гостро постає питання розроблення методики навчання, спрямованої на формування текстової компетентності загалом і текстотвірної зокрема, оскільки текстами переконуємо, пояснюємо, мотивуємо, навчаємо й аналізуємо тощо. До того ж уже рідше виникає потреба доводити мовцям, що від сформованості комунікативних умінь і навичок безпосередньо залежить професійна затребуваність особистості. Тому обрана Т. М. Гульчук тема не може бути не актуальною.

Вагомість рецензованої дисертації, на нашу думку, можна підтвердити і її зв'язком із такими актуальними напрямками наукових досліджень з української лінгводидактики: упровадження компетентнісного підходу до навчання

української мови в закладах освіти; розроблення ефективних технологій формування компетентного мовця; визначення лінгводидактичного потенціалу новітніх форм, методів і засобів навчання української мови.

Своєчасність, соціальна значущість дослідження підкреслена його зв'язком із науковими програмами та планами. Тема дисертації пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін «Українська лінгвокультура і мовна особистість; концептуальний, соціокультурний, функціонально-прагматичний, лінгвометодичний виміри» (№ 0111U009912), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація має чітку вмотивовану структуру: вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел. Робота доповнена змістовними додатками, що різнобічно відбивають перебіг усіх етапів проведеного педагогічного експерименту. У трьох взаємопов'язаних розділах розкрито основні аспекти наукового пошуку дослідниці, послідовність її міркувань й узагальнень, характер змін у системі освітнього процесу і його результативність – якісні та кількісні показники сформованості текстотвірної компетентності учасників експерименту. Ключові положення дисертаційної праці ґрунтуються на основних засадах дидактики, психолінгвістики, лінгводидактики, законодавчих і нормативних документах про освіту.

У першому розділі дисертації – **«Теоретичні засади формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови»** – відповідно до першого й другого завдань дослідження авторка вивчила, проаналізувала, узагальнила й систематизувала наукову літературу з означеної проблеми. Це дало їй змогу уточнити змістові характеристики базових понять дослідження, обґрунтувати психолінгвістичні

та лінгводидактичні засади формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови.

Різноаспектний аналіз підходів до тлумачення базових і суміжних психолого-педагогічних і лінгводидактичних понять, зокрема «*текст*», «*текстотворення*», «*текстотвірна діяльність*», «*текстотвірні вміння*» та ін., сприяв їхньому ґрунтовному розкриттю й уточненню, проведенню кореляції між ними, дав змогу з'ясувати сутність і структуру феномену «текстотвірна компетентність майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови». Схвально, що авторка аналізує це поняття в аспекті професійної діяльності майбутніх судноводіїв. Це, крім інших засадничих положень, також зумовило виокремлення нею знань і вмінь, ефективно набуття яких позитивно впливатиме на продуктивність текстотвірної діяльності майбутніх судноводіїв.

Студіювання наукових досліджень психологів, психолінгвістів і лінгводидактів дозволило авторці визначити цілком логічну й умотивовану динамічну структуру створення тексту, якої вона рекомендує дотримуватися під час формування текстотвірної компетентності студентів. Справедливою вважаємо позицію зосереджуватися не лише на аналізі особливостей реалізації текстотвірної діяльності, а й розглядати її у взаємозв'язку з іншими видами текстової діяльності, зокрема текстосприймальною. Суголосні з Т. М. Гульчук у тому, що «досвід текстотворення пов'язаний із досвідом, набутим під час сприймання, розуміння й усвідомлення інформації» (с. 48).

Виправданою є увага Тетяни Михайлівни до сутнісних характеристик принципу текстоцентризму. Погоджуємося з нею в тому, що «Урахування текстоцентричного підходу уможливить системність формування вмінь майбутніх судноводіїв сприймати, аналізувати, інтерпретувати й створювати тексти різної жанрово-стильової належності в процесі навчання української мови» (с. 68). Схвально й те, що дисертантка ґрунтовно підійшла до характеристики методу вправ, узагальненню їх класифікацій. Це дало змогу Т. М. Гульчук у подальшому скласти комплекс вправ, застосований в експериментальному дослідженні.

У другому розділі – **«Організаційно-методичні засади формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови»** – у результаті аналізу змістового компонента навчально-методичного забезпечення процесу формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв авторка формує вартісні для методичної думки висновки. Зокрема, зазначає, що, по-перше, необхідні спеціальні навчальні видання, які допомогли б курсантам не лише оволодіти нормами сучасної української літературної мови, правилами складання різних документів, а й сприяли б формуванню їхньої текстотвірної компетентності, що забезпечує мобільне складання текстів різної жанрово-стильової належності; по-друге, недостатня кількість годин, передбачена на вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», позначається на фундаментальності мовленнєвої підготовки майбутніх судноводіїв, що зумовлює виникнення потреби інтенсифікувати навчальний матеріал.

Розроблені Т. М. Гульчук критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, креативний, рефлексійний) адекватно відбивають особливості формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови. За визначеними критеріями та їх показниками схарактеризовано рівні сформованості текстотвірної компетентності курсантів – високий, достатній, задовільний та елементарний. Про цілісність здійсненої перевірки свідчить те, що авторка рівень сформованості текстотвірної діяльності за кожним із критеріїв перевіряла різними способами (анкетування, виконання тестів, вправ на текстовій основі тощо). Результати виконання завдань контрольного зрізу засвідчили домінування в курсантів (майже 40 %) задовільного рівня сформованості текстотвірної компетентності, що й ураховано дисертанткою під час розроблення експериментальної методики.

Третій розділ роботи – **«Експериментальне навчання за розробленою методикою»** – належним чином відбиває процес організації та проведення експериментального навчання за пропонованою методикою. Видається логічним, що однією з умов результативності процесу формування

текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв здобувачка визначила таку: текстотвірна діяльність майбутніх судноводіїв охоплює *дотекстовий, власне текстовий і рефлексійний* її складники, що передбачає не лише продукування текстів, а й здійснення самооцінювання зреалізованої діяльності. Як позитивне відзначимо й те, що авторка в основу розробленої експериментальної методики поклала переконання: «текстотвірна діяльність як вид текстової діяльності повинна реалізовуватися у взаємозв'язку з іншими видами – текстосприймальною та інтерпретаційною. Таке поєднання видів діяльності дасть змогу сформувати в курсантів спеціальні вміння шукати, систематизувувати, трансформувати й продукувати інформацію задля отримання нових знань про майбутній фах, умови успішного професійного становлення» (с. 126).

Обрані дослідницею форми, методи і засоби навчання становлять основу кожного з виокремлених етапів (пропедевтичний, поглиблювально-професійний, узагальнювальний) та уможливають реалізацію їхніх завдань. Особливо відзначимо розроблений дисертанткою комплекс вправ ситуаційних і на текстовій основі, що мотивували до опанування української мови, спонукали до розвитку текстотвірних умінь і навичок, забезпечували набуття курсантами досвіду текстотвірної діяльності. Окремого відзначення заслуговують укладання курсантами електронного мовного портфолію та підготовка ними телекомунікаційного проекту. Це дало змогу викладачам «в динаміці простежити формування текстотвірних умінь і навичок курсантів, а їм здійснити взаємооцінювання й самооцінювання виконаних завдань», продуктивно використати під час дослідного навчання інформаційно-комунікаційні технології, реалізувати міждисциплінарну інтеграцію, закласти основи для формування професійної компетентності курсантів.

На всіх етапах дослідження, описаних у трьох розділах дисертації, зроблено узагальнення й висновки. Загальні висновки скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів, їх можна вважати переконливими й ґрунтовними, що забезпечено вмілим використанням

положень прикладних наукових досліджень, сучасних засобів і методик проведення аналізу результатів дослідного навчання.

Оцінювання новизни й достовірності досліджень. Найбільш суттєвими й важливими здобутками, що одержані Т. М. Гульчук особисто та характеризують новизну її дисертації, вважаємо такі: обґрунтування методологічних, психолінгвістичних і лінгводидактичних засад формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови; з'ясування сутності і структури феномену «текстотвірна компетентність майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови»; визначення критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, креативний, рефлексійний) з відповідними показниками; уточнення понять «текст», «текстотворення», «текстотвірна діяльність». У дослідженні подальшого розвитку набула методика навчання української мови майбутніх судноводіїв.

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота інтерпретування результатів і з'ясування теми дисертації є достатніми. Успішна апробація матеріалів дослідження під час міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій свідчить про те, що з ключовими питаннями наукових студій Т. М. Гульчук обізнана широка наукова спільнота. Зміст автореферату відповідає змістові дисертаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів

Нам імпонує практична спрямованість рецензованої дисертації, відображена в діагностувальній та експериментальній методиках формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови, комплексі вправ на текстовій основі й ситуаційних вправах, що дає змогу підвищити мотивацію до навчання української мови, реалізувати компетентісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, текстоцентричний та ін. підходи в освітньому процесі, інтенсифікувати процес формування текстотвірної компетентності курсантів і підвищити його результативність.

Викладені в тексті дисертації та додатках пропозиції і рекомендації можуть стати підґрунтям для реалізації важливих освітніх завдань.

Дискусійні положення й зауваження

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. На наш погляд, зміст підрозділу 1.3. «Лінгводидактичні засади формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв» доцільно було доповнити інформацією про методику проведення інтегрованого заняття й розкрити лінгводидактичний потенціал інтерактивних методів навчання та методу проектів.

2. Ми вважаємо, що необхідно було б у підрозділі 2.1. «Аналіз методичного забезпечення процесу формування текстотвірної компетентності» проаналізувати навчальні програми з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», розроблені викладачами освітніх закладів, у яких було проведено експериментальне дослідження.

3. На нашу думку, в підрозділі 3.3. «Результати експериментального навчання» доцільно було б описати супровідні результати контрольного етапу експерименту, зокрема рівень підвищення культури мовлення курсантів, сформованості правописних умінь тощо.

4. Робота значно виграла б, якби авторка в додатках подала розробки інтегрованих занять, проведених під час дослідного навчання.

Утім, висловлені зауваження та рекомендації не спростовують високого рівня роботи й істотно не впливають на загальну високу оцінку проведеного дослідження. Вважаємо, що дисертація стане поштовхом до подальшого студіювання багатьох актуалізованих проблем.

Загальний висновок

Дисертаційна праця Тетяни Михайлівни Гульчук «Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови» є самостійним, структурно завершеним, цілісним дослідженням актуальної проблеми.

За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання української мови. Гульчук Тетяна Михайлівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший науковий

співробітник відділу навчання

української мови та літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Л. О. Попова

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ
Завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Попова Л.О.

Л.О. Попова